

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Бахчев Костянтин Вікторович

УДК 343.74 : 343.98 : 354.42

**РОЗСЛІДУВАННЯ ХУЛІГАНСТВА,
ВЧИНЕНОГО НЕПОВНОЛІТНІМИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна».

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Чаплинський Костянтин Олександрович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Лук'янчиков Євген Дмитрович,

Національний технічний університет України

«КПІ імені Ігоря Сікорського»,

професор кафедри інформаційного права

та права інтелектуальної власності;

кандидат юридичних наук, доцент

Варава Володимир Вікторович,

Університет митної справи та фінансів,

в.о. завідувача кафедри кримінально-правових дисциплін.

Захист відбудеться 27 грудня 2017 року о 09-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розіслано 24 листопада 2017 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Україна перебуває у процесі становлення як європейської держави. Тому необхідність створення новітніх регуляторів суспільної поведінки, їх пристосування до європейських цінностей не викликає сумнівів. Одним з обов'язкових напрямів удосконалення законодавства є врегулювання питань забезпечення громадського порядку та моральності. Найбільш розповсюдженим суспільно-небезпечним діянням у цій сфері є хуліганство. Суттєве зростання хуліганських проявів з боку неповнолітніх тільки збільшує його негативне значення для соціуму. Адже неповнолітні дають приклад для наслідування своїм ровесникам, якщо їх діяння лишаються безкарними. З огляду на це зрозумілою є необхідність побудови сучасного криміналістичного забезпечення розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми.

Відповідно до статистичних відомостей Генеральної прокуратури України, у 2013 р. обліковано 6315 фактів учинення хуліганства, у той час як повідомлення про підозру було вручено у 3139 випадках, 2014 р. – 5962, повідомлення про підозру – у 2207 провадженнях, 2015 р. – 6220, повідомлення про підозру – у 1742 провадженнях, 2016 р. – 6973, повідомлення про підозру вручено лише у 1530 випадках, за перше півріччя 2017 р. – 1968, з яких повідомлення про підозру вручено в 794 кримінальних провадженнях. З визначених правопорушень за участю неповнолітніх вчинюється, відповідно, така кількість: 2013 р. – 191, 2014 р. – 127, 2015 р. – 102, 2016 р. – 82, за перше півріччя 2017 р. – 52. Як бачимо, кількість суспільно небезпечних діянь досліджуваної категорії, які вчиняються неповнолітніми, є досить значною.

Крім того, наведені статистичні дані свідчать про недосконалість методики розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Адже повідомлення про підозру вручається приблизно у 25 % випадків, а за участю неповнолітнього, за даними нашого дослідження, – лише у 18 %. Зазначене свідчить про неефективність наявних способів, засобів та методів протидії і розслідування цього кримінально караного прояву.

Нині, з огляду на зміни у правоохоронній системі, більшість громадян досить прискіпливо ставиться до діяльності підрозділів Національної поліції України. Це зобов'язує відповідні органи визначати найбільш доцільні напрями своєї діяльності та найбільш дієву систему профілактики і розслідування суспільно-небезпечних діянь. Зокрема, даний аспект стосується і боротьби зі злочинністю неповнолітніх. Тому одним з напрямів цієї реформації є узагальнення наукових ідей та підходів до удосконалення існуючої методики розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми.

Також необхідно акцентувати, що кримінально карана діяльність неповнолітніх зараз все більше відноситься до діяльності злочинних угруповань, тобто набуває досить організованого характеру. Зазначене

стосується і вчинення кримінальних правопорушень проти громадського порядку: хуліганства, масових заворушень, групових порушень громадського порядку, оскільки неповнолітні правопорушники з метою становлення у злочинному колективі можуть вчинювати найбільш розповсюджені діяння – від нанесення тілесних ушкоджень до вбивства з хуліганських мотивів, використовуючи при цьому заздалегідь спеціально пристосовані знаряддя, холодну та вогнепальну зброю. Тому діяльність правоохоронних органів у сфері криміналістичного забезпечення досудового розслідування вимагає відповідного покращення з урахуванням нагальних вимог практичної діяльності.

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять фундаментальні роботи вчених стосовно різних аспектів виявлення та розслідування злочинів, зокрема Ю. П. Аленіна, Л. І. Аркуші, М. І. Бажанова, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, В. В. Варави, В. К. Весельського, І. О. Возгріна, А. Ф. Волобуєва, І. Ф. Герасимова, В. Г. Гончаренка, Г. І. Грамовича, Л. Я. Драпкіна, В. А. Журавля, Г. Г. Зуйкова, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченка, В. П. Колмакова, В. О. Коновалової, В. Н. Кудрявцева, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, В. Д. Пчолкіна, О. Р. Ратінова, М. В. Салтевського, М. О. Селіванова, С. М. Стахівського, Р. Л. Степанюка, В. Г. Танасевича, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітька, М. П. Яблокова та ін.

Окремі аспекти попередження та розслідування хуліганства, у тому числі вчиненого неповнолітніми, досліджували такі вчені криміналісти, як О. В. Антонюк, М. М. Єфімов, В. І. Захаревський, В. О. Калашнік, Н. О. Кононенко, А. О. Крикунов, Л. О. Кузнецова, В. М. Мешков, О. І. Овчаренко, М. А. Очеретяний, Г. І. Піщенко та ін.

Так, серед останніх досліджень з визначеної тематики можна назвати дисертацію Л. О. Кузнецової «Кримінальна відповідальність за хуліганство: порівняльно-правове дослідження» (Київ, 2011), в якій обґрунтовано теоретико-прикладні передумови здійснення дослідження кримінальної відповідальності за хуліганство в порівняльно-правовому аспекті; встановлено особливості історичного розвитку кримінальної відповідальності за цей злочин в Україні та зарубіжних країнах; здійснено кримінально-правову характеристику об'єктивних ознак хуліганства в Україні та зарубіжних країнах; проведено юридичний аналіз суб'єктивних ознак хуліганства; виокремлено позитивні та негативні риси зарубіжного досвіду щодо кримінальної відповідальності за хуліганство, а також визначено межі його використання; розроблено основні напрями удосконалення національного кримінального законодавства щодо відповідальності за хуліганство з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду. У свою чергу, Н. О. Кононенко у дисертації «Розслідування хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів» (Дніпро, 2016) розробила структуру криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого під час проведення

спортивно-масових заходів; окреслила типові способи вчинення хуліганства під час проведення спортивно-масових заходів; з'ясувала зміст обстановки вчинення кримінального правопорушення; визначила криміналістично вагомі ознаки особи злочинця та потерпілого; визначила типові слідчі ситуації, що виникають у ході розслідування хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів; з'ясувала особливості використання спеціальних знань при розслідуванні хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів. У роботі «Криміналістична характеристика та особливості розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб» (Київ, 2016) М. А. Очеретяний сформулював поняття та структуру криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого групою осіб; окреслив типові способи вчинення хуліганства, вчиненого групою осіб; розкрив зміст обстановки та «слідової картини» хуліганства, вчиненого групою осіб; розкрив форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами поліції при розслідуванні хуліганства; визначив особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб; визначив особливості призначення експертиз під час розслідування даної категорії злочинів. Також О. В. Антонюк у роботі «Розслідування хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень» (Дніпро, 2017) виокремила й систематизувала типові способи хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, та знаряддя злочину; розкрила форми взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів у кримінальних провадженнях за фактами учинення хуліганства; конкретизувала організаційно-тактичні особливості проведення допиту підозрюваного; з'ясувала особливості використання спеціальних знань у справах про хуліганство.

Проте, незважаючи на вагомий внесок учених у розроблення методики розслідування хуліганства, необхідно зазначити, що їхні наукові пошуки стосувалися лише окремих її аспектів. У той же час актуальність кожного дослідження зумовлювалась низкою факторів, що відображали розвиток правоохоронної практики в Україні. У своїй сукупності наведені умови характеризують актуальність дослідження, його наукову, теоретичну та практичну цінність, а також визначають вибір напряму дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до загальноуніверситетської наукової теми Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» «Теорія і практика застосування кримінально-процесуальних норм і криміналістичних заходів протидії злочинності» (державний реєстраційний номер 0107U008698).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є вирішення конкретного наукового завдання з розробки методики розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Комплексність мети, її багатоплановість обумовили

необхідність вирішення окремих *задач*:

- визначити сутність та структуру криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого неповнолітніми;

- здійснити науковий аналіз обстановки хуліганства, вчиненого неповнолітніми, та його слідової картини;

- систематизувати типові способи вчинення неповнолітніми хуліганства;

- виокремити криміналістично вагомні ознаки особи неповнолітнього хулігана та особи потерпілого;

- визначити обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні хуліганства досліджуваного виду;

- сформулювати типові слідчі ситуації розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми;

- конкретизувати тактичні та організаційні аспекти проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду місця події та освідування, одночасного допиту раніше допитаних осіб;

- охарактеризувати форми використання спеціальних знань при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми.

Предмет дослідження – розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми.

Методи дослідження. Під час дослідження використовувався ряд методів, вибір яких був визначений специфікою роботи та обраним системним підходом до аналізу методики розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Основою для використання методологічної бази став діалектичний метод дослідження, який дозволяє розглядати будь-яку систему в розрізі взаємозв'язку її елементів, а також їх характерного впливу один на одного.

Формально-логічні методи застосовувалися при дослідженні матеріалів кримінальних справ і проваджень, нормативно-правових актів, наукових положень та концепцій, що становлять собою предмет дослідження (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). *Порівняльно-правовий метод* був використаний для розгляду норм чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства України і зарубіжних країн, а також поглядів учених щодо розуміння окремих інститутів криміналістики, кримінального права та кримінального процесу (розділи 1-3). *Історико-правовий метод* дозволив виокремити сутність окремих наукових категорій та ключових понять дисертації, а також розвиток наукових поглядів на окремі проблемні питання (підрозділи 1.1, 2.1, розділ 3). *Системно-структурний метод* був застосований для визначення структури криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого неповнолітніми, класифікації способів його вчинення, місць вчинення правопорушення (розділ 1). Метод *моделювання* дозволив сформулювати висновки до окремих розділів роботи та всього дослідження в

цілому (розділи 1-3). *Документальний, соціологічний та статистичний методи* застосовано при узагальненні результатів анкетування респондентів; аналізі матеріалів кримінальних проваджень (розділи 1-3) та визначенні прогалин в організаційно-тактичному забезпеченні проведення окремих слідчих (розшукових) дій (розділи 2 і 3). Завдяки методу *синтезу* за темою дослідження визначено загальні висновки та пропозиції.

Емпіричну основу дослідження складають результати аналізу судово-слідчої практики за 2010-2017 рр. Опрацьовано матеріали 167 кримінальних проваджень з проблематики дослідження (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Рівненська, Черкаська та Чернігівська області) за 2012-2017 рр.; дані офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури України за 2013-2017 рр.; зведені результати опитувань 524 працівників правоохоронних органів України. При підготовці дисертації автором використано власний досвід роботи у підрозділах Національної поліції України.

Наукова новизна отриманих результатів окреслюється тим, що дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній науці криміналістики монографічним комплексним дослідженням методики розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми. На основі здійсненого дослідження охарактеризовано ряд наукових категорій, надано конкретні висновки та пропозиції, що відзначаються науковою новизною, а також мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

уперше:

– аргументовано підхід до побудови криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого неповнолітніми, відповідно до якого в її структурі виділено такі складові: обстановка злочину, спосіб учинення злочину, слідова картина злочину, особа злочинця, особа потерпілого, які у комплексі формують конкретну модель кримінального правопорушення досліджуваного виду;

– класифіковано місця, в яких неповнолітні вчиняють хуліганські дії, а саме: місця відпочинку (парки, павільйони); розважальні заклади (нічні клуби, дискотеки); спортивні комплекси (стадіони, спортивні майданчики, спортивні зали); місця громадського значення (вулиці, сквери, площі); громадський транспорт (трамваї, автобуси, тролейбуси); інші місця;

– розроблено систему криміналістичного забезпечення проведення одночасного допиту двох і більше раніше допитаних осіб при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми, що складається із заходів організаційно-підготовчого характеру, оптимальних тактичних умов і тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) дій між неповнолітнім хуліганом та іншими особами, фіксації ходу та результатів проведення процесуальної дії;

удосконалено:

– визначення криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого

неповнолітніми, як інформаційної моделі криміналістично вагомих даних групи суспільно небезпечних діянь, які визначають можливі напрямки розслідування та дають базу для ефективного проведення окремих процесуальних дій;

– систему типових способів вчинення хуліганства, вчиненого неповнолітніми, через призму характеристики їх складових елементів: підготовки, безпосереднього вчинення та приховування;

– систему джерел, з яких можна отримувати слідову інформацію, шляхом дослідження слідової картини як елемента криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого неповнолітніми;

– систему обставин, що підлягають встановленню при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми, серед яких визначено такі: неповнолітній насправді вчинив хуліганські дії чи, можливо, має місце інший склад кримінально караного діяння; які дії неповнолітнього несли хуліганський характер; які знаряддя й засоби він застосовував для вчинення хуліганства; безпосереднє місце та час їх учинення; умови, які характеризують момент вчинення хуліганських дій; характеристика неповнолітнього, який вчинив хуліганські дії; обставини, що визначають особливості вини неповнолітнього у вчиненому діянні; дії потерпілого в розрізі взаємин з неповнолітнім: провокував хуліганські дії, здійснював правозахисні дії, опинився випадково на місці події; реальні результати хуліганських дій; причини та умови, які підштовхнули неповнолітнього на вчинення правопорушення; мотиви хуліганської поведінки неповнолітнього; наявність інших суспільно небезпечних діянь, вчинених неповнолітнім під час хуліганських дій;

– комплекси слідчих (розшукових) дій та інших заходів, спрямованих на вирішення таких слідчих ситуацій розслідування: а) неповнолітній хуліган затриманий під час вчинення суспільно небезпечних дій, наявні очевидці події та матеріальна доказова інформація; б) було вчинено хуліганські дії, неповнолітнього хулігана не було затримано, наявні очевидці події та матеріальна доказова інформація; в) було вчинено хуліганські дії, неповнолітнього хулігана не було затримано, недостатня доказова інформація; г) було вчинено хуліганські дії, відсутні характеристики правопорушника, недостатня доказова інформація;

– рекомендації з підготовки та проведення окремих слідчих (розшукових) дій з неповнолітніми особами, зокрема залучення відповідних осіб для забезпечення неповнолітньому психологічної підтримки (до проведення допиту неповнолітніх залучалися спеціалісти – психологи і педагоги);

– форми використання спеціальних знань при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми, зокрема: а) особисте використання уповноваженою особою спеціальних знань під час проведення слідчих (розшукових) дій; б) особисте використання спеціальних знань спеціалістом (інспектором-криміналістом та техніком-криміналістом під час огляду місця події для вилучення слідів; експертом НДЕКЦ за профілем його роботи; психологом,

педагогом – під час проведення допитів для встановлення психологічного контакту з неповнолітнім) шляхом його участі під час здійснення певних процесуальних дій; в) опосередковане використання уповноваженою особою спеціальних знань шляхом призначення судових експертиз;

дістало подальшого розвитку:

– сукупність відомостей, що складають обстановку вчинення кримінального правопорушення, а саме характеристика місця вчинення неповнолітніми хуліганських дій, час їх вчинення та умови, за яких здійснюються ці дії;

– криміналістично вагомі ознаки, що характеризують особу неповнолітнього хулігана, серед яких визначено такі: стать, вік, освіта, місце проживання відносно місця учинення хуліганства, наявність судимості, стан сп'яніння;

– тактичні прийоми, що застосовуються в ході проведення слідчих (розшукових) дій за участі неповнолітніх, спрямованих на підвищення кількості і якості отримуваної в ході їх проведення інформації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації впроваджені й надалі можуть бути використані у:

– *науковій діяльності* – сформульовані теоретичні положення, висновки й узагальнення утворюють підґрунтя для подальших досліджень проблем розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми, а також інших кримінальних правопорушень (акти впровадження Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 20.06.2017; Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 28.06.2017);

– *освітній діяльності* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Особливості розслідування злочинів», «Тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», а також при підготовці підручників і текстів лекцій, проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу та криміналістики (акти впровадження Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 20.06.2017; Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 26.06.2017);

– *практичній діяльності* – правоохоронних органів України (акти впровадження слідчого управління ГУНП в Дніпропетровській області від 05.06.2017; Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 11.06.2017).

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретичні й практичні результати виконаної дослідницької роботи в цілому та окремі її аспекти викладено у наукових доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях і семінарах: «Актуальні проблеми розслідування злочинів у сучасних умовах» (Дніпро, 2015); «Використання спеціальних знань у

досудовому розслідуванні» (Дніпро, 2016); «Актуальні проблеми розслідування кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки та громадського порядку» (Дніпро, 2017).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у 9 наукових публікаціях за темою дисертації, з яких 6 у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук (у тому числі 1 – у періодичному виданні іншої держави), 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях та семінарах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з основної частини (вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з яких основного тексту – 167 сторінок. Список використаних джерел налічує 341 найменування і займає 31 сторінку, 4 додатки викладено на 27-и сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** визначається актуальність теми дослідження, формулюються об'єкт, предмет та методи дослідження, окреслюються його мета та завдання, а також наукова новизна отриманих результатів, теоретичне і практичне їх значення, апробація матеріалів дисертації, формулюються наукові положення, які виносяться на захист.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика хуліганства, вчиненого неповнолітніми» складається з трьох підрозділів, у ході викладення яких висвітлюється сутність наукової категорії «криміналістична характеристика», визначається найбільш оптимальна структура для досліджуваного кримінального правопорушення та надається характеристика кожній складовій.

У *підрозділі 1.1 «Теоретичні засади формування криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого неповнолітніми»* розглянуто наукові основи створення та побудови зазначеної категорії, а також у розрізі конкретного кримінального правопорушення окреслено її структуру.

Базисом для формування криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого неповнолітніми, стали праці провідних вчених-криміналістів (В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, І. О. Возгріна, Л. Я. Драпкіна, О. Н. Колесніченка, Є. Д. Лук'янчикова, М. В. Салтевського, В. Г. Танасевича, В. Ю. Шепітька, М. П. Яблокова), завдяки яким визначено її сутність в системі методики розслідування злочинів. З'ясовано, що це складова внутрішньовидової методики.

Автор дотримується позиції низки науковців стосовно необхідності побудови такої характеристики. Адже її призначення має вагомий практичний характер та функціональну цінність.

Виокремлено елементи структури криміналістичної характеристики

хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Усі складові цієї категорії відзначаються незмінною пошуковою лінією, завдяки чому слідчий має можливість планувати розслідування, висувати версії, більш ефективно проводити слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, інші процесуальні дії та заходи для забезпечення кримінального провадження.

Наголошується на недоцільності введення до структури криміналістичної характеристики досліджуваного правопорушення предмета злочинного посягання. По-перше, хуліганство є безпредметним складом відповідно до диспозиції ст. 296 Кримінального кодексу України. По-друге, характерні особливості цього виду хуліганства розкриваються при висвітленні інших елементів характеристики (обстановки, слідової картини). По-третє, предмет злочинного посягання не характеризується наочною розшуковою спрямованістю.

У підрозділі 1.2 «Обстановка, способи та слідова картина хуліганства, вчиненого неповнолітніми» встановлено та розглянуто типову обстановку правопорушення, способи його підготовки, учинення й приховування, а також матеріальні та ідеальні сліди, що залишаються після цього.

Акцентовано, що сутність обстановки можливо розкрити лише на встановлення характеристик її складових, серед яких основними є час, місце та умови учинення. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дозволив дійти висновку, що здебільшого неповнолітні вчинюють хуліганство у таких місцях: місця відпочинку – 43 %; розважальні заклади – 21 %; спортивні комплекси – 18 %. Запропоновано класифікацію цих місць.

Визначено, що найбільша кількість хуліганських дій за критерієм часу доби вчинюється ввечері (з 18 до 24 години) (43 %); 7 % – вночі (з 24 до 6 години); 17 % – вранці (з 6 до 12 години); 33 % – вдень (з 12 до 18 години). Залежно від дня тижня з'ясовано, що неповнолітні вчиняють хуліганські дії переважно у суботу та неділю (63 %).

Щодо пори року як критерію дослідження, то зазначається, що хуліганство вчинюється неповнолітніми без якоїсь характерної зміни. Зокрема, навесні вчиняються 21 % кримінальних правопорушень, влітку – 27 % випадків, восени – 28 %; взимку – 24 %.

Наголошено на умовах, що характеризують вчинення неповнолітніми хуліганських дій: вживання алкогольних напоїв та наркотичних засобів; пропагування у ЗМІ чи мережі Інтернет насилля й жорстокості; діяльність великої кількості неформальних формувань, до яких відносяться неповнолітні (емо, скінхеди, фанатські рухи).

Узагальнення матеріалів кримінальних проваджень доводить, що неповнолітні досить рідко здійснюють заходи підготовки (17 %) та приховування (42 %) хуліганських дій. Все це свідчить про наявність неповноструктурного способу вчинення хуліганства. Визначено основні способи учинення злочину.

Встановлено, що неповнолітні застосовували такі заходи щодо підготовки до злочину: планування злочину – 10 %; пошук об'єкта посягання –

9 %; добір співучасників злочину – 7 %; розподіл ролей між співучасниками – 1 %. З'ясовано, що ці заходи поєднувалися під час підготовки до хуліганських дій.

Наголошено на способах приховування хуліганства, зокрема: знищення слідів злочину – 19 %; давання неправдивих свідчень у разі викриття, у тому числі висунення алібі – 26 %; відмова від давання показань – 11 %.

Аналіз матеріалів кримінальних справ і проваджень надав змогу дійти висновку, що найчастіше працівники поліції виявляли такі сліди: сліди знярядь злочину – 31 %; сліди крові – 19 %; тілесні ушкодження – 38 %; сліди хулігана (відбитки пальців рук, ніг) – 23 %.

У підрозділі 1.3 «Характеристика особи злочинця та потерпілого» розглядаються типові характеристики хулігана та потерпілого шляхом узагальнення відомостей про їх фізичні, біологічні, соціальні, демографічні, психічні та психологічні властивості.

Результати вивчення архівних справ свідчать, що злочини вказаного різновиду переважно вчиняються чоловіками – 98 %. Здебільшого злочинці під час учинення хуліганських дій знаходилися у стані сп'яніння – 79 %.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень досліджуваної категорії свідчить про те, що на обліку у наркологічному диспансері перебував 1 % правопорушників; психоневрологічному – 1 %. Неповнолітні хулігани раніше засудженими були лише в 1 % випадках.

Результати вивчення кримінальних проваджень за фактами вчинення хуліганства свідчать, що у 10 % випадків злочинці були у сімейних чи подружніх стосунках із потерпілими, у 17 % – були знайомими. У цих випадках іншими мотивами, крім хуліганського, були ревності, неприязні відносини з батьками.

Встановлено, що морально-психологічні ознаки потерпілих (29 %) характеризувалися схильністю до вживання алкоголю, 1 % – вживав наркотичні засоби, 1 % – мав різні психічні відхилення.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дозволив дійти висновку, що поведінка потерпілого під час вчинення неповнолітніми хуліганства мала провокаційний характер у 27 % випадків, у 15 % – була нейтральною, у 42 % – сприяючою, у 16 % – протидіючою.

На основі аналізу матеріалів кримінальних проваджень дисертант дійшов висновку, що найвищий рівень віктимності у досліджуваній категорії проваджень мають чоловіки (76 % серед усіх випадків вчинення хуліганства). Під час дослідження встановлено інші соціально-демографічні якості потерпілих від групового хуліганства: 71 % потерпілих неодружені, 29 % – перебували у шлюбі; 49 % – на момент вчинення хуліганства працювали, 37 % – навчалися, 14 % – не працювали і не навчалися.

Щодо вікового критерію, то особи віком до 16 років становлять 23 % від загальної кількості потерпілих, від 16 до 25 років – 49 %, від 25 до 35 років – 11 %, 35-45 років – 9 %, від 45 років і старші – 8 %. Тобто найбільш віктимогенна група – це особи у віці від 16 до 25 років.

Розділ 2 «Особливості організації розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми» складається з двох підрозділів, у ході викладення яких висвітлюється початок досудового розслідування, а також відповідні комплекси дій працівників Національної поліції України для його ефективного провадження.

У підрозділі 2.1 *«Планування досудового розслідування та обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми»* визначено характерні підстави для початку досудового розслідування, сформульовано слідчі версії, а також систематизовано обставини, що підлягають встановленню.

Дисертантом на основі вивчення кримінальних проваджень зазначеної категорії встановлено, що початкові відомості, які є підставою для внесення відомостей в ЄРДР за фактом учинення хуліганства, вчиненого неповнолітніми, надходили до відділів поліції з таких джерел: а) заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян (66 %); б) повідомлення працівників установ й організацій (28 %); в) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень (5 %); г) матеріали, отримані під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та розшукових заходів (1 %).

Аналіз судово-слідчої практики дозволив вирізнити серед обставин, що підлягають встановленню при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми, такі: чи неповнолітній насправді вчинив хуліганські дії чи, можливо, має місце інший склад кримінально караного діяння; які дії неповнолітнього несли хуліганський характер; які знаряддя та засоби він застосовував для вчинення хуліганства; безпосереднє місце та час їх учинення; умови, які характеризують момент вчинення хуліганських дій; характеристика неповнолітнього, який вчинив хуліганські дії; обставини, що визначають особливості вини неповнолітнього у вчиненому діянні; дії потерпілого в розрізі взаємин з неповнолітнім: провокував хуліганські дії, здійснював правозахисні дії, опинився випадково на місці події; реальні результати хуліганських дій; причини й умови, які підштовхнули неповнолітнього на вчинення правопорушення; мотиви хуліганської поведінки неповнолітнього; наявність інших суспільно небезпечних діянь, вчинених неповнолітнім під час хуліганських дій.

У підрозділі 2.2 *«Типові слідчі ситуації та відповідні їм комплекси слідчих (розшукових) дій»* докладно розглянуто погляди науковців на сутність типової слідчої ситуації як наукової категорії; на основі аналізу матеріалів кримінальних проваджень вирізнено відповідні ситуації під час розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми, а також надано рекомендації щодо найбільш ефективного порядку проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД, процесуальних дій та інших заходів для вирішення кожної з них.

Сформульовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Визначено порядок дій слідчого відповідно до кожної із них. Так, стосовно першої ситуації, то вона є найбільш

простішою. Адже навіть за конфліктного ставлення хулігана до процесу досудового розслідування доказової інформації достатньо для пред'явлення підозри. Необхідно її лише зафіксувати відповідними процесуальними діями. Зокрема, матеріальні докази необхідно вилучити під час огляду місця події, провести допити потерпілого та свідків, а також, за необхідності, пред'явлення для впізнання неповнолітнього цим особам та призначити експертизи. В другій ситуації, крім вище зазначених, додається комплекс заходів з реалізації тактичної операції «Розшук неповнолітнього хулігана». Третя ситуація характеризується наявністю свідчень очевидців, тому на перший план виходять допити потерпілих і свідків для максимальної деталізації портрету хулігана, а також докладне проведення огляду місця події. Четверта ситуація не дає можливості визначити, чи дійсно хуліганські дії вчинив неповнолітній. Тому у даному випадку необхідно зібрати максимум орієнтуючої інформації: записи відеокамер з різних об'єктів, що розташовані неподалік від місця події, дані про діяльність в цьому районі груп неповнолітніх осіб різного спрямування тощо.

Виокремлено типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми: а) неповнолітньому хулігану пред'явлено підозру, він дає правдиві показання та співпрацює зі слідством – 24 %; б) неповнолітньому хулігану пред'явлено підозру, він відмовляється від дачі показань та не визнає свою вину, а доказової бази недостатньо до повного її доведення – 17 %; в) неповнолітньому хулігану пред'явлено підозру, він дає неправдиві показання та не визнає свою вину, а доказової бази недостатньо до повного її доведення – 42 %; г) неповнолітньому хулігану пред'явлено підозру, він дає неправдиві показання та не визнає свою вину, а доказової бази достатньо до повного її доведення – 13 %; д) інші – 4 %.

Розділ 3 «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми» складається з трьох підрозділів, в яких опрацьовано організаційно-тактичні основи проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду місця події, освідування, слідчого експерименту, а також особливості використання спеціальних знань.

У підрозділі 3.1 *«Тактика огляду місця події та освідування при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми»* на основі аналізу наукових поглядів вчених-криміналістів (Р. С. Белкіна, А. Ф. Волобуєва, В. П. Колмакова, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, С. М. Стахівського, К. О. Чаплинського, В. Ю. Шепітька, М. П. Яблокова) встановлено організаційно-тактичні особливості вказаних слідчих (розшукових) дій із урахуванням слідчих ситуацій.

Акцентується, що огляд є терміновою, винятковою та незамінною процесуальною дією. Респонденти у 81 % випадків характеризують її як найбільш ефективну процесуальну дію, отримані відомості під час його проведення – як джерело інформації для висування версій та проведення подальших процесуальних дій (79 %).

Наголошено, що під час огляду місця події слідчі повинні визначити

механізм злочину, виявити його очевидців та ознаки зовнішності неповнолітнього хулігана. Крім того, необхідно виявити та вилучити сліди вчинення хуліганства, а також висунути версії щодо подальших слідчих (розшукових) дій, НСРД, процесуальних дій та інших заходів.

З'ясовано значення діагностичного розбору слідів, зібраних під час проведення слідчої (розшукової) дії. Це необхідно для визначення інформації, яка може зорієнтувати слідчого у встановленні окремих напрямків розслідування. Зокрема: 1) способу вчинення правопорушення; 2) ознак зовнішності неповнолітнього хулігана та напрямків його пошуку за «гарячими» слідами; 3) кола очевидців події, яких потрібно перевірити та опитати.

Встановлено, що під час огляду місця події можливо попередньо досліджувати виявлені сліди злочину для одержання орієнтуючої інформації. У більшості випадків хоча і не можна вказати точно місце вчинення злочину, але можливо визначити приблизні місця, де залишились речові докази як органічного (кров, слина), так і неорганічного (одяг, взуття злочинців) походження.

Вказано на необхідність збирання всієї можливої орієнтуючої інформації. До неї необхідно віднести записи з камер спостереження банків, магазинів, інших установ; записи з відеореєстраторів автомобілів, що знаходились на зупинках в районі учинення хуліганських дій. Означені відеоматеріали допомагають у з'ясуванні ролі кожного з учасників у вчиненому діянні, встановленні дій неповнолітнього до, під час і після його вчинення, розкритті ймовірних зв'язків неповнолітнього з іншими учасниками події.

Визначено типові тактичні помилки, яких припускаються слідчі під час проведення огляду.

Зазначено, що при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми, особливе значення надається освідуванню учасників цієї події. Так, освідування неповнолітнього проводилось у 67 % вивчених кримінальних проваджень, за якими підозрювані були затримані на місці вчинення злочину. Окрім того, освідуванню підлягали і потерпілі (48 % випадків), адже під час учинення хуліганських дій нерідко мають місце випадки заподіяння тілесних ушкоджень.

Наголошується на важливості проведення освідування неповнолітнього, яке надає слідчому змогу безпосередньо сприймати об'єкти з метою виявлення слідів кримінального правопорушення.

У підрозділі 3.2 «Організація і тактика проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми» досліджуються питання проведення слідчих (розшукових) дій подальшого етапу розслідування, коли відомостей інформативного характеру у слідчого вже достатньо, але існують окремі суперечності в показаннях осіб.

З'ясовано, що у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії у

47 % випадків проводилась зазначена процесуальна дія. Дослідження судово-слідчої практики дало підстави для висновку щодо кількості учасників, задіяних у проведенні одночасного допиту: а) два допитуваних – 94 %; б) три – 5 %; в) чотири і більше – 1 %. Аналіз анкетування респондентів вказує на найбільшу ефективність допиту між двома особами – 98 %.

Стосовно його учасників визначено, що між потерпілим і неповнолітнім підозрюваним проводився 51 % дій; між неповнолітнім підозрюваним і свідком – 27 %; між підозрюваними – 14 %; потерпілим і свідком – 6 %; свідками – 1 %; потерпілими – 1 %.

Окреслено основні завдання, для досягнення яких проводилась дана процесуальна дія, зокрема: з'ясування причин суперечностей в показаннях допитаних та їх усунення – 67 %; викриття одного із допитуваних у дачі неправдивих показань – 56 %; посилення позиції сумлінних учасників допиту, які надали правдиві показання, – 47 %; додаткова перевірка й закріплення показань свідків, потерпілих, підозрюваних – 23 %.

Автор вказує на обов'язкове здійснення усіх можливих організаційно-підготовчих заходів до проведення одночасного допиту, що забезпечить найбільшу ефективність проведення допиту. Серед них важливе значення має вивчення особи неповнолітнього, а також збирання оперативної інформації щодо нього.

Виділено найбільш ефективні тактичні прийоми одночасного допиту: 1) використання рефлексії неповнолітнього; 2) втягнення допитуваних у суперечку з метою виявлення нових обставин, що мають значення для провадження; 3) використання конфліктів й протиріч у групі неповнолітніх хуліганів; 4) деталізація показань учасників одночасного допиту; 5) пред'явлення доказів з метою активізації пам'яті допитуваних осіб.

У підрозділі 3.3 «Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми» акцентовано на тому, що використання спеціальних знань є ефективним способом виявлення нових доказів. Так, 91 % респондентів вказав на незамінність цього методу перевірки та отримання доказів.

Виокремлено основні форми використання спеціальних знань. Встановлено, що для розслідування цього правопорушення їх використання є необхідним для з'ясування ряду обставин справи, зокрема: встановлення причетності неповнолітнього до вчинення хуліганських дій; дослідження психічного стану неповнолітнього; дослідження слідів, вилучених під час проведення огляду, та ін.

Визначено, що під час розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми, доказова інформація переважно вилучається з таких джерел: а) від очевидців події та потерпілих; б) з місця вчинення правопорушення; в) під час обшуку хулігана чи іншого об'єкта.

Сформульовано перелік судових експертиз, що можуть призначатися при розслідуванні даного злочину. Виділено такі групи експертиз: а) встановлення ідентифікуючих ознак неповнолітнього хулігана,

транспортних засобів та слідів злочину; б) діагностика різних аспектів кримінального правопорушення. Серед перших було виокремлено криміналістичні – 12 % та судово-біологічні – 61 % експертизи. Найбільш розповсюдженими у другій групі є судово-медична (73 %), судово-психіатрична (54 %), а також балістична (12 %) експертиза та експертиза холодної зброї (18 %).

Дослідженням матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що вони призначалися з моменту внесення відомостей до ЄРДР протягом: 1 доби – 3 %, 5 діб – 35 %, 15 діб – 34 %, місяця – 16 %, понад місяць – 12 %.

Вказано, що дотримання зазначених умов, а також призначення певної експертизи у відповідній ситуації можуть ефективно сприяти вирішенню завдань досудового розслідування.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено дослідження актуальної проблематики і вирішено конкретне наукове завдання, що зводиться до опрацювання та наукового обґрунтування концептуальних організаційних і тактичних засад розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Найсуттєвішими з них є такі:

1. Визначено сутність та структуру криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого неповнолітніми, в якій виділено такі складові: обстановка злочину, спосіб учинення злочину, слідова картина злочину, особа злочинця, особа потерпілого, які у комплексі формують конкретну модель кримінального правопорушення досліджуваного виду.

2. Здійснено науковий аналіз обстановки вчинення кримінального правопорушення та слідової картини хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Залежно від місця хуліганських дій встановлено, що останні вчиняються неповнолітніми у таких місцях: місця відпочинку (парки – 29 %, павільйони – 8 %) – 37 %; розважальні заклади (нічні клуби – 14 %, дискотеки – 7 %) – 21 %; спортивні комплекси (стадіони – 10 %, спортивні майданчики – 6 %, спортивні зали – 2 %) – 18 %; місця громадського значення (вулиці – 7 %, сквери – 3 %, площі – 4 %) – 14 %; громадський транспорт (трамваї – 2 %, автобуси – 1 %, тролейбуси – 1 %) – 4 %; інші місця (навчальні заклади, підприємства, установи тощо) – 6 %. Залежно від часу хуліганства визначено, що більшість з них неповнолітні вчинюють ввечері у вихідні чи святкові дні. Розглянуто умови, що сприяють учиненню досліджуваної категорії кримінальних правопорушень.

Розкрито слідову картину хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Вирізнено вузлові місця, під час огляду яких можливе виявлення слідів правопорушення: місця, де вчинювались активні дії; місця, в яких перебували потерпілі після здійснення щодо них хуліганських дій; місця, в яких неповнолітні приховували сліди хуліганства.

3. Систематизовано типові способи вчинення неповнолітніми

хуліганства; Спосіб учинення злочину розглядається як система дій з підготовки, безпосереднього учинення та приховування хуліганства, що характеризується відповідно до обстановки вчинення, предмета злочинного посягання та ознак неповнолітнього. Визначено способи підготовки й приховування кримінального правопорушення.

Серед способів вчинення неповнолітніми хуліганства виділено такі: цинічні тілорухи в поєднанні з нецензурною лайкою та нанесенням побоїв (56 %); створення шуму, який призводить до зриву масових заходів (14 %); порушення спокою громадян в квартирах (3 %); порушення спокою громадян у громадських місцях (26 %); опір працівникам правоохоронних органів (11 %); пошкодження майна (31 %); використання вогнепальної (2 %), холодної (13 %) зброї, спеціально пристосованих предметів для нанесення тілесних ушкоджень (21 %).

4. Виокремлено криміналістично вагомі ознаки особи неповнолітнього хулігана: це осудні особи чоловічої статі, більшість з яких не працює, але навчається (76 %); є місцевими мешканцями (83 %); виховуються у неповних сім'ях (36 %), батьки яких раніше притягувалися до кримінальної відповідальності (29 %); не мають постійного місця проживання (24 %); під час учинення хуліганства перебували у стані алкогольного сп'яніння. Виокремлено віктимологічні групи потерпілих.

5. Визначено обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні хуліганства досліджуваного виду: неповнолітній насправді вчинив хуліганські дії чи, можливо, має місце інший склад кримінально караного діяння; які дії неповнолітнього несли хуліганський характер; які знаряддя та засоби він застосовував для вчинення хуліганства; безпосереднє місце та час їх учинення; умови, які характеризують момент вчинення хуліганських дій; характеристика неповнолітнього, який вчинив хуліганські дії; обставини, що визначають особливості вини неповнолітнього у вчиненому діянні; дії потерпілого в розрізі взаємин з неповнолітнім: провокував хуліганські дії, здійснював правозахисні дії, опинився випадково на місці події; реальні результати хуліганських дій; причини й умови, які підштовхнули неповнолітнього на вчинення правопорушення; мотиви хуліганської поведінки неповнолітнього; наявність інших суспільно небезпечних діянь, вчинених неповнолітнім під час хуліганських дій.

6. Сформульовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми, зокрема: а) неповнолітній хуліган затриманий під час вчинення суспільно небезпечних дій, наявні очевидці події та матеріальна доказова інформація – 19 %; б) було вчинено хуліганські дії, неповнолітнього хулігана не було затримано, наявні очевидці події та матеріальна доказова інформація – 41 %; в) було вчинено хуліганські дії, неповнолітнього хулігана не було затримано, недостатня доказова інформація – 23 %; г) було вчинено хуліганські дії, відсутні характеристики правопорушника, недостатня доказова інформація – 17 %. Виділено типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування.

7. Конкретизовано тактичні та організаційні аспекти проведення окремих слідчих (розшукових) дій початкового етапу розслідування, зокрема огляду місця події та освідування. Визначено організаційно-підготовчі заходи та розроблено тактичні прийоми проведення огляду місця події та освідування. Сформульовано тактичні помилки, яких припускаються слідчі при огляді місця події, зокрема: невчасне здійснення огляду – 77 %; нелогічне й поверхневе дослідження слідів на місці події – 82 %; невикористання розшукової інформації – 63 %; обмежене застосування техніко-криміналістичних засобів для виявлення слідів злочину – 71 %; відсутність додатків до протоколу – 69 %. З'ясовано, що під час огляду місця події можливо визначити приблизні місця, де залишились речові докази як органічного (кров, слина), так і неорганічного (речі учасників злочину) походження. Сформульовано об'єкти освідування при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Охарактеризовано особливості проведення одночасного допиту при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Визначено, що показання неповнолітнього, які необхідно уточнювати під час одночасного допиту, мають відображати коло відомостей, які стосуються злочину та які можна поділити на такі складові: а) події, які відбувалися до початку злочину; б) дані, що стосуються механізму злочину; в) події, які відбувалися після вчинення хуліганства.

8. Охарактеризовано форми використання спеціальних знань при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Серед них виокремлено такі: а) особисте використання уповноваженою особою спеціальних знань під час проведення слідчих (розшукових) дій – 34 %; б) особисте використання спеціальних знань спеціалістом (інспектором-криміналістом, техніком-криміналістом, експертом НДЕКЦ) шляхом його участі під час здійснення певних процесуальних дій – 71 %; в) опосередковане використання уповноваженою особою спеціальних знань шляхом призначення судових експертиз – 100 %. Найбільш розповсюдженим при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень є призначення експертиз. Серед них характерними є: судово-медична, судово-психіатрична, балістична експертизи.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бахчев К.В. Типові слідчі ситуації при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2015. № 2. С. 133-138.

2. Бахчев К.В. До питання способів вчинення хуліганства неповнолітніми // Прикарпатський юридичний вісник. 2015. № 3 (9). Т. 3. С. 183-187.

3. Бахчев К.В. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми // Науковий

вісник публічного та приватного права. 2016. № 2. Том 2. С. 122-127.

4. Бахчев К.В. Сутність та система криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого неповнолітніми // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. Випуск 6-2. Т. 1. С. 88-92.

5. Бахчев К.В. Организация и тактика проведения следственных (розыскных) действий первоначального этапа расследования хулиганства, совершенного несовершеннолетними // Международный научно-практический журнал «Право и Закон». 2017. № 2. С. 107-112.

6. Бахчев К.В. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. № 4. С. 123-128.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Бахчев К.В. Алгоритми дій працівників поліції при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми // Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 верес. 2015 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 104-106.

2. Бахчев К.В. Деякі аспекти призначення експертиз при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні: матер. наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 173-175.

3. Бахчев К.В. Обстановка вчинення хуліганства неповнолітніми як елемент криміналістичної характеристики // Актуальні проблеми розслідування кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки та громадського порядку : матеріали наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 30 трав. 2017 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 148-150.

АНОТАЦІЯ

Бахчев К.В. Розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2017.

У дисертації на монографічному рівні досліджено теоретичні та практичні аспекти розслідування хуліганства, вчиненого неповнолітніми. На основі глибокого й системного аналізу аргументовано підхід до побудови криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого неповнолітніми, відповідно до якого в її структурі виділено такі складові: обстановка злочину,

спосіб учинення злочину, слідова картина злочину, особа злочинця, особа потерпілого, які у комплексі формують конкретну модель кримінального правопорушення досліджуваного виду.

Систематизовано систему типових способів вчинення хуліганства, вчиненого неповнолітніми, через призму характеристики їх складових елементів: підготовки, безпосереднього вчинення та приховування.

З'ясовано сукупність відомостей, що складають обстановку вчинення кримінального правопорушення, а саме характеристику місця вчинення неповнолітніми хуліганських дій, час їх вчинення та умови, за яких здійснюються ці дії.

Визначено систему джерел, з яких можна отримувати слідову інформацію шляхом дослідження слідової картини як елементу криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого неповнолітніми.

Конкретизовано систему обставин, що підлягають встановленню при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми. Визначено типові слідчі ситуації розслідування: а) неповнолітній хуліган затриманий під час вчинення суспільно небезпечних дій, наявні очевидці події та матеріальна доказова інформація; б) було вчинено хуліганські дії, неповнолітнього хулігана не було затримано, наявні очевидці події та матеріальна доказова інформація; в) було вчинено хуліганські дії, неповнолітнього хулігана не було затримано, недостатня доказова інформація; г) було вчинено хуліганські дії, відсутні характеристики правопорушника, недостатня доказова інформація;

Розроблено систему криміналістичного забезпечення проведення одночасного допиту двох і більше раніше допитаних осіб при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми, що складається із заходів організаційно-підготовчого характеру, оптимальних тактичних умов і тактичних прийомів проведення слідчої (розшукової) дії між неповнолітнім хуліганом та іншими особами, фіксації ходу і результатів проведення процесуальної дії. Досліджено форми використання спеціальних знань при розслідуванні хуліганства, вчиненого неповнолітніми.

Сформульовано конкретні пропозиції і рекомендації, спрямовані на вдосконалення теоретико-правових засад кримінально-процесуальних відносин, уточнено й сформульовано деякі категорії кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Ключові слова: хуліганство, досудове розслідування, неповнолітній, криміналістична характеристика, слідча (розшукова) дія, слідча ситуація, організація, тактика, тактичний прийом.

SUMMARY

Bakhchev K.V. Investigation of hooliganism committed by minors. – The manuscript.

The thesis is for candidate's degree of law on specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational-Search Activity. – The Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs, Dnipro, 2017.

In the dissertation on the monographic level investigates the theoretical and practical aspects of the investigation of hooliganism committed by minors. On the basis of deep and systematic analysis, the approach to constructing the forensic characteristics of hooliganism committed by minors, according to which the following components are distinguished in its structure: the situation of the crime, the method of committing the crime, the trace of the crime, the person of the offender, the person of the victim who in the complex form the concrete model of the criminal violation of the investigated species.

The system of typical ways of committing hooliganism committed by minors is systematized, through the prism of the characteristics of their constituent elements: preparation, immediate execution and concealment.

The author finds out a set of information that constitutes the situation of the commission of a criminal offense, namely the description of the place of committing juvenile hooligan acts, the time of their commission and the conditions under which these actions are carried out.

The system of sources from which trace information can be obtained is determined by studying the trace picture as an element of the forensic characteristics of hooliganism committed by minors.

The system of circumstances, which are subject to establishment in the investigation of hooliganism committed by minors, is specified. The typical investigative situations of the investigation are identified: 1) a juvenile hooligan detained while committing socially dangerous actions, witnesses of events and material evidence; 2) hooligan acts were committed, the juvenile hooligan was not detained, there were eyewitnesses of the event and material evidence; 3) hooligan actions were committed, the juvenile hooligan was not detained, insufficient evidence; 4) hooligan actions were performed, characteristics of the offender missing, insufficient evidence.

A system of forensic provision is provided for conducting simultaneous interrogation of two or more previously interrogated persons in the investigation of hooliganism committed by minors, consisting of measures of organizational and preparatory character, optimal tactical conditions and tactical methods of conducting CRF between juvenile hooligan and other persons, fixing the course and results of procedural actions. The forms of using special knowledge in the investigation of hooliganism committed by minors have been explored.

Specific proposals and recommendations aimed at improving the theoretical and legal principles of criminal-procedural relations are formulated, some categories of the criminal process, forensics and operative-search activity are specified and formulated.

Keywords: *hooliganism, pre-trial investigation, minor, forensic description, investigation (search) action, investigation situation, organization, tactics, tactical method.*